

Fischer emlékkonferencia és kiállítás, 2009
SZTE_JGYPK Rajz- Művészettörténet Tanszék
Nátyi Róbert előadása

A szimbolikus forma felé - Fischer Ernő egy intellektuális festő

Személyesen nem ismertem Fischer Ernőt, nem beszéltem vele, de nagyon megtisztelő számomra a konferencia levezetése, amelyre Aranyi Sanyi kért fel, másrészt az hogy előadással is készüljek. Nyilvánvaló és a legtöbben, akik itt ülnek közöttünk, sokkal jobban ismerik a művészt, az életét, lehetséges, hogy az életművét is, mint én. Az is biztos, hogy sokkal közelebb álltak hozzá személyesen. Anekdotákat, történeteket ismernek róla. Ez mindenféleképpen sokkal nagyobb előny, mint amivel én rendelkezem. Nyilvánvalóan más megközelítési módot alkalmaztam, de művészet megismerési módját fogom alkalmazni. Elég furcsa címet adtam előadásomnak, amit el is felejtettem. A szimbolikus forma felé, és az alcím Fischer Ernő egy intellektuális festő. A szimbolikus forma felé, ez teljesen általános, ebben az esetben akár lözung is lehet. Ezt bármelyik Fischer előadásban is elmondhatjuk, amire én a hangsúlyt tettem az az intellektuális festő. Nagyszerű az, hogy az előző előadásban Sinkó István el is mondta azt a terminus technikust, amivel én is előjöttem volna, az a pictor doctus kifejezést, amely valóban a XX. században olyan kivesző félben van. Úgy tűnik kiveszett, legalább is nagyon kevés festő, művész mondhatta el magáról, aki igazi nemes ételemben vett pictor doctus volt, azaz tudós festő. Kevesen tudják azt, hogy ez gyakorlatilag onnan indul, hogy amióta művészetről beszélünk, nem kézművességről, nem mesterségekről és nem szabad művészetről, hanem művésztől, azaz a reneszánsz óta Gianbattista Alberti 1436-ban a Trattato della pittura című, Firenzében kiadott művében és a harmadik fejezetet arra szánja, hogy milyen legyen a festőművész. Milyennek kellene lenni? Az első két fejezet a technikáról szól, a harmadik pedig erről a pictor doctusról. Ez az Alberti-féle föltétel azt mondja, hogy a művésznek, a festőnek műveltnek is kell lenni, jártasnak kell lenni a szabadművészetekben. Nyilvánvalóan valami egészen más alapról indult ki. Ő szerette volna, ha a művészet kikerüljön a kézműves mesterség köréből és elfogadják, mint tudományt. Ez az akadémia indulásának az időszaka, de végül is félévezreden keresztül ez a tudós festő, mint kategória létezett és a XX. században elég kevesen jutottak el eddig vagy eddig a szintig és azt gondolom, hogy Fischer Ernő életműve – én kívül, elég távol vagyok már tőle, a műveket látom elsősorban - úgy gondolom, hogy az ő életműve erre felfűzhető. Nagyon jó, hogy a különböző előadásokon különböző kapcsolódási pontok voltak. Többször is elhangzott Paul Klee neve. Én is úgy látom, hogy Paul Klee pedagógiai munkássága is illetve művészi munkássága is hathatott Fischer Ernőre. **(1. dia: Perspektivikus építményszerkezet)** és még egy valakit gondolok erre, aki nem annyira, mint művész, Johannes Itten. Mindketten a Bauhaus művésztanárai voltak, akik óriási hatással voltak a hallgatóikra, szinte prófétai jellegük volt, kultusz alakult ki körülöttük. Látom és eddig is sejtettem és a mai nap alapján érzékelem, hogy Fischer Ernő körül is kialakult egy valamiféle tanítványi kultusz. Azt gondolom, hogy ezt egyértelműen kijelenthetjük. **(2. dia: Paul Klee: Város, grafika)** és most szeretnék egy **3. diát** is kérni (Fischer: Velence). Azt gondolom, hogy a kép analógiájában

helyes ez a meghatározás. Nyilvánvalóan egy szellemi megközelítést jelent és talán ez lesz, ami Fischer Ernőre, a pictor doctusra nagyon jellemző, az a fajta elmélyültség, amellyel az európai kultúrkörben mozgott. Nem találok vele személyesen, viszont láttam a könyvtárát. Általában egy ember könyvtárából nagyon sokat ki tudok vesézni. Ez egy nagyszerű könyvtár. Nem az a megszokott festő-könyvtár, ahol két polcon van néhány album vagy a művésről, vagy a legkedvesebb kollégákról, vagy egy követendő mesterről vagy egy-két irigyelt vetélytársról, hanem egy jóval bőségebb könyvtárról van szó, amelyben művészettörténet, filozófia, régészet, esztétika, természettudományok vannak. Én ezt jól megnéztem. Többször jártam Péteréknél és a könyvtár ott van. Félszemmel és van, amikor tudatosan is végignézem ezt. Ez egy humanista ember könyvtára. Az is érdekes és tanulságos, hogy ez a könyvtár olvasva volt. Nemcsak a könyvek gerincéből láttam, hanem abból az életműből is, amelyből a kiállításon is, és amelyből az utóbbi években már jónéhány kiállítás adott ízelítőt ebből az életműből.

A teoretikus megalapozás és ezért örültem annak, hogy az előzőekben felmerült Schelling neve is, hiszen én gondoltam őrá, pont bejött ez a művészetfilozófiai kötete, amit ő nagyon fiatalon 1802-1803-ban adott ki és azt gondolom, hogy bizonyos gondolatai olyan szinten ágyazódtak be Fischer életművébe, hogy azt hiszem erre a művész egy rendszert épített rá. Talán nem tévedek, ha rendszeralkotásról van szó. Nagyon sok festő sokat alkot, vagy keveset alkot, de itt úgy látom, hogy itt egy több évtizedes nagyon szisztematikus felkészülésről van szó, hasonlóan ahhoz, ahogy egy filozófus alkot rendszert. Ugyanezt megpróbálta – véleményem szerint – átültetni a festészetbe. Hogyan lehetett ezt a gyakorlatban megvalósítani? Ő a tépelődő, gondolkodó művészek körébe tartozik és engem ezért érdekelt a Vinkler – Fischer párhuzam. Vinkler műveit jól ismerem. Őt sem ismertem személyesen. Könnyen alkotott, ezt látom. azt is hallottam, hogy nagyon okos volt, még Fischer is elismerte szellemi felsőbbségét. Viszont talán ez vissza is foghatta bizonyos esetben az alkotástól. Lehet, hogy zavarta is egy kicsit a műveltsége, picit zavarhatta a festészetében. Fischer Ernőt meg nem. Őt azt hiszem, felemelte. A kettőjük közül Vinkler nagyon könnyen és gyorsan alkotott, vérbeli festő volt, aki bármilyen stílusban, Picassótól Matisse-ig, vagy Tiziano parafrázisait is ismerjük, bármikor meg tudta festeni. Kicsit úgy, mint Szász Endre. Fischernél ez sokkal nehezebben mehetett. Ez egy borzasztó bibelődés lehetett, ez egy sziszifuszi munka, tehát ő tényleg a tépelődő festők típusához tartozott, kicsit úgy gondolom, mint a német romantikus festők. Két nevet említ Gaspar David Ffridrich, Philipp Otto Runge, akitől idézek is: *„Amikor a természetet valamilyen módon kiválasztjuk vagy hozzá hasonló jelenséget kívánunk létre hozni, azon kell fáradoznunk, hogy a természetet végtelen sokféleségében és mozgalmasságában felfedezzük és megkülönböztessük azokat az egyszerű alkotóelemeket, amelyekből ez a sokféleség felépül. és hogy felfedezzük azt a rendet, azt a típust, amelyből a dolgok mozognak és döntően meghatározza őket. Így talán sikerül a kezünkben lévő hasonló eszközökkel, hasonló jelenséget létre hozni. S a festő olyanná válhat, mint a véghez vitt második teremtés. Ez annál tökéletesebb lesz, minél mélyebbre hatol a festő a természet látványelemeiben, minél egyszerűbbnek tetszik neki ez a dolog, annál teljesebb lehet neki az a rend is, amelyben eszközeit állítja és annál szerveesebb a belső összefüggésrendszere annak a műnek, amely ilyen eszközökkel készül.”* Csak azért gondoltam felolvasni, mert azt gondolom, hogy nagyon jellemző ez a festői, filozófiai

attitűd Fischer életművére is. Hoztam a tőle is egy idézetet. Ebben a 97-s könyvében, ami az Utánzástól a szimbolikus formaképzésig, A kép, mint komplex modell írásában jelent meg ez a tanulmány, ami ha nem tudnám, hogy festő írta, azt is gondolhatnám, hogy egy filozófiában jártas ember, nem biztos, hogy filozófus, de legalább is esztéta, aki írta ezt a szöveget. Nagyon gondos, nagyon elmélyült és ugyanez a fajta szellemi elmélyültség, amit én ebből az ABC Stúdió által elkészített filmben is érzékeltem. Hogy mi lenne ez a Schelling párhuzam, Schelling esetében is a végestől a végtelenig. Tehát én ott látom Fischer Ernő rendszerének az alapját, amint ő úgy látja, hogy az életbe ágyazva van a műalkotás, ami véges természetesen, ebből úgy kell alakítani egy szimbolikus forma-jelet, egy képet, „A KÉPET” ami a végtelen felé hat. Ez gyakorlatilag tökéletesen a Schelling nyelve. Erről nem tudtam, de akkor ez is egy újabb adalék, hogy itt ténylegesen egy nagyon szisztematikus, nagyon módszeres felkészülésről van szó. Én ezt a képektől kívántam visszabontani és örülök, hogy az élet is ezt a fajta gondolkodást igazolja. A filmben Eisenteinről, Heideggerről, Heisengerről beszél. Az még érthető, megint csak a romantikus festőkről és látható, hogy részéről ez nem egy pusztába kiáltott szó volt, hanem el is olvasta ezeket a köteteket. Ki is jegyzetelte és biztos gondolkozott is rajta. Szeretett volna élni a saját idejében úgy, ahogy a Kassák gondolta el. Tehát a kora tudományosságát beszívni magába, feldolgozni. Ebből hozta létre ezt a fantasztikus szintetizáló életművet, amelyet, ha látnánk a korábbiakat is, (óriási cezúra van az életműben) - lehetséges, hogy a nagy elfoglaltság, azért mert tanított, művészetet szervezett, ingázott Budapest Szeged között, s tényleg - csak a nyugdíj után volt ideje létre hozni, elmélyülten foglalkozni a festéssel. Ami itt is elhangzott, hogy nincsen elvesztett év, nem pazarol el az ember semmit. Úgy tűnik, hogy ezt a pedagógiai korszakot sem pazarolta el. Ez a szellemi izmosodás időszaka lehetett. Aztán, mint Zeusz fejéből Pallasz Athéné a nyugdíjas korban, azokban a 70-s évek végén készült képek, már készen találták őt. Az a fajta festészet tökéletesen befejezett és kerek. Voltaképpen 2002-ig az utolsó képekig olyan különösen nagy változás nem volt. Ugyanazt a fantasztikusan magas minőséget tudta hozni majdnem minden képe esetében. Ahogy a festészetének volt ez a feszes váza, esztétikai elveit is így állította fel. Egy idézetet szeretnék behozni, hogy amit mondtam, alátámasszam. *„A művészet, a festészet most már a lét problémájaként figyeli a világot, a lényegét szeretné tapintani, kimondani a maga eszközeivel. Mindig a létre, mint totalitásra figyelve, koncentrálna és hivatkozva. Ha tárgyra tekint, akkor is, annak is a teljességét, külső és belső világát szeretné megérteni és ábrázolni. A magában való létet veszi célba – itt érzékelhetők a filozófiai terminus technikusok – de csak dolgok, tárgyak magáért valóságáért tud és képes eljutni. A tárgyat szeretné megérteni, magyarázni és rajta keresztül a világot értelmezni. Ez a vágy szüli majd a szimbolikus forma ideáját is, mely a tárgytól tárgyig való út megtételét tűzte ki célul. A kérdés az, hogy milyen tárgytól milyen tárgyig. A rövid előlegezett válasz az, amely itt megfejtésre vár, hogy a tapasztalati külső tárgytól a belső tárgyig, a szellemi, tudati tárgyig jusson el.”* A kép transzcendenciája – azt hiszem ez fontos kérdés, nem véletlen ez a rengeteg szakrálisnak tűnő kép, de én azt gondolom, hogy ez a felszín. Van szerencsém évek óta látni, az egyik kedvenc Fischer képem, majdnem minden nap, talán utóbbi időben ritkábban látom, amikor feljövök az aulából a lépcsőfordulóban (**dia**: Archaikus mozgás), ezt a képet mi minden nap látjuk itt a tanszéken, hiszen kint van a folyosón. Archaikus mozgás címen van a monográfiában, de van mögött egy másik alcím: Golgota. Soha nem gondolkoztam rajta, mindig megnézem a képet. Nekem egy energiacsomó. Nem érdekes, hogy

mit ábrázol a kép, ezért gondolom, hogy ez csak a felszín, a kép epidermisze. Tehát abból a szempontból, hogy ő most Angyali üdvözléteket készített, vagy a Keresztre feszítést, vagy a Golgotát, vagy bármilyen más szakrális témát, vagy Orfeusz és Euridikét, mert azért mitológiai témák is vannak, megpróbál az absztrakció határáig – kacérkodik, de nem megy végig – nem is akar, de a tárgy itt felszívódik. ott van mögötte. A művelt ember, aki értelmezni tudja pl. hogy ez egy Angyali üdvözlés, amit valószínűleg Simone Martini Sienában festett meg, és Siena - Firenze kapcsolat – ami már elő is került a mai napon – de ez nem kell tudni, aki tudja jó, aki nem, annak gazdagíthatja az értelmezését. Önmagában ez a képen túl van. Soha nem gondolkodtam azon, hogy a kép mit ábrázol. Sem az Archaikus mozgás, sem a Golgota nem jut eszembe a képről, viszont azt tudom, hogy az egyik legjelentősebb kép az életműben. Látszik a transzcendenciája a képnek. A képekről egy egészen más tárgyként beszélünk, mint általában a XX. századi művészet, festészet, mint általában a XX. századi művészet a Hans Beltingnek van egy zseniális írása, A kép és kultusz, amiben azt mondja, hogy volt egy ideig a kultusz maga, amikor a kép a kultusz része volt és volt a kép kultusza, amit ma is élünk. Ez a művészet lenne, ha nagyon egyszerűen lefordítom. Fischer Ernő ebből a szempontból a Trecento embere, hiszen az ő szemében, az ő gondolkodás módjában a kép nem fetisizált kultusztárgy, tehát kvázi nem műalkotás szerintem. A kép transzcendenciája igazsága, egyben a kép lényege is, egzisztenciája. A végső cél a téridő kontinuum elérése volna, egy olyan téridő egység, amely talán egyértelműbben adna otthont ennek az eseménynek, melynek már csak időrendszere van, és amelyben a tér már csak immanencia. benne már feloldódott a szellemi lét szférája, amikor a véges tér a végtelenbe, a véges idő pedig az időtlenségbe olvadt fel. Most már a forma, tónus, színérték és a tér az idő-kategóriák éppen sajátos mozgásukkal határozzák meg magukat, minőségüket, helyüket, funkciójukat. Szükségszerűen kell, hogy rendelkezzenek azzal a képességükkel, amelyekkel egyik létsíkból egy másikba válnak át és változnak át. A meghatározottból a meghatározatlanba és fordítva, az egyértelműséből a többértelműségbe, az anyagiból a szellemibe, a véges téridőből a végtelen téridőbe. Itt jön az az ominózus német filozófus, az a tübingeni fiatalember, aki felállította azt a rendszert. Úgy gondolom, hogy Fischer Ernő is erre a szellemi rendszerre egy teljesen szisztematikus festői életművet tudott felépíteni és önmagában ezt a kitartást fantasztikusnak tartom, holott nyilvánvalóan tudta, tudnia kellett, hogy ez megvalósíthatatlan. Azt hiszem az interjújában egyszer el is szólta magát. Biztos vagyok benne, hogy ezt ő érezte, ez elérhetetlen, de ennek ellenére ezt állandóan csinálni kell. Menni kell előre, majd csak lesz valami. Végül egy újabb idézet. Azt hiszem, ez a könyv ott van a könyvtárban is és nekem egy kedvencemtől van, és azt hiszem Fischer Ernő is olvashatta ezt a könyvet, ismerhette ezt a szerzőt, akit általában el szoktak felejteni. Egy 7. század utolsó negyedében született bizánci teológusról van szó, aki a 8. század közepén halt meg. Ez a bizánci képrombolás kora, amikor a kép egzisztenciája veszélybe került, képrombolók, képpusztítók és képtisztelők harcoltak egymással és ez nem az esztétika síkján ment ez a harc, hanem ténylegesen is véres háborúba is torkollott. Akkor írta ezt ez a nagyszerű képtisztelő Damaszkuszi János ezt az apologetikáját, tehát egy fajta vitairatát a képtisztelő mellett. A 3. könyvről szeretnék beszélni régi diákéveimből. A harmadik beszéd a szentképek mellett. *„Mi célra készült a kép? Mindenki valami rejtett dolgot derít fel és hoz napfényre. Példának okáért az ember, minthogy lelke testében rejtőzik, sem a láthatatlan dolgokat nem ismeri fel leplezetlenül, sem az ő utána eljövendőket, sem a helybelileg távollévőket és tőle*

Fischer Ernő Alapítvány

Közösségi adószáma: HU1811260

Levelezési címe: 1136 Budapest, Raoul Wallenberg u. 2.

Telefon: +36 1 329 2522 Honlap: www.fischererno.huE-mail cím: szigyartogyongyi@t-email.hu

messze esőket, mivel hely és időkorlátok közé szorított lény. Megismerése kalauzolására, rejtett dolgok felvillantására, kinyilvánítására találták ki a képet, de hogy javunkra, jötevé ügyességünkre is minden bizonnyal, hogy a napvilágra hozott, feltárt dolgokból a rejtetteket megismerve sóvárogjunk és buzgón törekedjünk arra, ami szép és az ellenkezőjét pedig, azaz a rútot kerüljük és gyűlöljük.” Ezekkel a gondolatokkal szeretném befejezni, s ha van kérdés megpróbálok válaszolni. itt nálam jobb ismerői is vannak az életműnek. nyilvánvalóan máshogy látom, távolabbról látom ezt az életművet.

Szigyártó Gyöngyi: Nagyon fontosnak tartom itt a 60 éves Tanszéken a Vinkler-Fischer személyiségekről való beszédet, jól látod hatásuk tovább élését. Vinkler tanár úrnak a hatalmas tudását, stb. De itt egy másik dolgot is idehoznék, amit te megérintettél és igen jól látod, mert a képeiből te kiolvasad, hogy egy hatalmas rutinos technikai tudású mester, aki mindenféle stílusban tud festeni vagy ábrázolni. S éppen ez az, amiről akkoriban a tanítványok a két mester fénykorában tépelődtek. „Hová tegyem magamat? – ebben áll a kérdés. Kinek lehet itt igaza? Ez egy igazi tépelődés. Ezennel jelzem, hogy Pataki Ferencet ezt a problematikát egy nagyon szép Fischer – Vinkler áthatás képben meg is örökölte. Ugyan keresztező útban ábrázolta ezt, de a két ember nagyon izgalmas találkozásáról van szó. Tehát Vinkler majdnem mindent tudhatott (a festészetről, a művészetről) és valahol ő önmagát nem tudta autentikusan, következetesen felmutatni. Mi úgy láttuk, hogy ezt őt nem találjuk. Nekem ebben nagy szerencsém volt, mert, amikor Szegedre jöttem, két mesterhez lettem irányítva: Fischer Ernőhöz a családi indíttatás és a baráti indíttatás Vinklerhez vitt. Berczeli Anzelm Károly spanyol-olasz fordító küldött Vinklerhez, mert tudta, hogy olaszos vagyok, s ha én a Mediterrániumot szeretem, Vinkler az emberem. És Vinklernél írtam Giotto Scrovegni kápolnájáról a dolgozatomat. Ezért szólalok meg, ha ilyen áthatásokról beszélünk. Hatalmas két emberről van szó, személyes élményem.

A felvétel a Tanszék és az Alapítvány megbízásából készült.

Leírta és a közre adta: Szigyártó Gyöngyi

Budapest, 2020. június